

самоповаги. Розвиток найбільш популярних і видовищних, зокрема, олімпійських видів спорту належить до числа пріоритетів державної політики провідних країн світу. Спортивні перемоги є важливою складовою національного престижу, а вболівання за національні команди та спортсменів на міжнародних змаганнях нерідко перетворюються на потужні патріотичні демонстрації. Заохочення до успіху спортсменів та використання спортивних заходів з патріотичною та пропагандистською метою стало вже звичною практикою.

Діяльність мас-медіа формує загальне інформаційне і комунікативне тло, на якому відбувається усвідомлення своєї національної ідентичності й корекція уявлень про неї більшістю громадян. Інформаційна політика, складовою частиною якої є захист національного інформаційного простору, покликана, серед іншого, відтворювати основні маркери ідентичності в актуальному соціальному, політичному і культурному контексті. Основні інформаційні канали слугують: а) утвердженню своєрідного стандарту національного самоусвідомлення, що складається з сукупності стереотипів масової свідомості; б) мобілізації патріотичних настроїв та переконань; в) виявленню та подоланню різноманітних конфліктів та розколів, що виникають у суспільстві з питань ідентичності.

Названі вище сфери регулюються основними соціальними акторами за допомогою ідеологій та інституцій. Основу політики ідентичності становить *нормоутворення та інформаційна діяльність*. Залежно від наявного стану національної спільноти, проблем і викликів, що стоять перед нею в даний історичний момент, визначаються *пріоритети* політики ідентичності. Визначення напрямів та пріоритетів політики ідентичності вимагає врахування внутрішніх та зовнішніх умов становлення національної спільноти, її об'єктивного стану та особливостей колективного самоусвідомлення.

Показовими щодо наявного стану національної свідомості громадян України є дані соціологічних опитувань. За даними дослідження «Відношення до національної ідеї в Україні», що було проведене компанією Research & Branding Group з 15 по 25 травня 2011 р., більшість українців (68 %) стверджують, що в Україні в цілому не сформована

національна ідея (21 % не визначились, 12 % вважають її сформованою). Під поняттям національної ідеї 12 % українців розуміють як єдність всіх регіонів України, Заходу і Сходу; 6 % – як подолання бідності та об'єднання в ім'я зростання рівня життя, 6 % – як зростання національної самоідентифікації та національної гордості, 6 % – як збереження незалежності і територіальної цілісності. Відродження та збереження українських традицій – 4 %, українська мова, любов до України, культура – по 3 % опитаних, знання історії України – 2 %, об'єднання в ім'я відродження України та євроінтеграція – по 1 %. Натомість 18 % відповіли, що в Україні відсутня національна ідея, 40 % не змогли визначитись. Уваги заслуговує й той факт, що фактично кожний другий українець (49 %) вважає актуальною на сьогоднішній день для України розробку національної ідеї [3].

Складність проблеми ідентичності, що не може бути однозначно розв'язана без суттєвих втрат для громадського спокою і стабільності держави, спонукає деяких спостерігачів відмовитися від її постановки в принциповій і гостро актуальній площині, що є, вочевидь, реакцією на надмірну політизацію цієї проблеми впродовж останніх років. Натомість пропонується на певний час відмовитися від ідеологічного протистояння і зосередити увагу держави й громадськості на вирішенні прагматичних завдань державного будівництва.

Однак ця перспектива є оманливою, і подібні заклики можна трактувати лише як тактичний крок у процесі подолання кризи ідентичності. Питання про ідентичність не може бути знятим з політичного порядку денного до того часу, поки в суспільстві не утвердяться скільки-небудь узгоджене розуміння критеріїв національної приналежності та імперативів суспільної поведінки, що з неї випливають. Це завдання не можна відкласти «на потім» і не можна довго вдавати, що воно не існує.

1. Хейс К. Політика ідентичності / К. Хейс [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dialogs.org.ua/crossroad_full.php?m_id=197. 2. Громадянське суспільство в Україні та «політика ідентичності» / За ред. Ю. Тищенко, С. Горобчишина; Укр. незалеж. центр політ. досліджень. – К.: Агентство «Україна», 2010. – 76 с. 3. Отношение к национальной идее в Украине [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rb.com.ua/rus/projects/omnibus/7621/>.

Галина Саган

Українознавство як складова славистичної науки в Югославії у другій половині ХХ ст.

У статті проаналізовано характер наукових інтересів югославських учених в українознавстві у другій половині ХХ ст. Показано тематику розвідок гуманітаріїв, які цікавилися історією, філологією, етнографією українців. Визначено місце українознавчих студій у славистичних дослідженнях балканських учених загалом.

The article contains an analysis of character of scientific interest of Yugoslavian scientists in Ukrainian studies in the second half of the 20th century. It shows the subjects of researches done by the scientists interested in History, Philology and Ethnography of the Ukrainians. The place of Ukrainian Studies in Slavonic Science of Balkan scientists in general is defined.

У колі наукових інтересів учених-суспільствознавців колишньої Югославії поставали питання славистики, де поміж інших досліджували історію, філологію, етнографію українців. Українознавство, в свою чергу, коригувало налагодження співпраці між вченими України та Югославії в гуманітарній сфері. Зазвичай, на перепоні стояли ідеологічні стандарти, які були присутні як в радянській Україні, так і в СФРЮ. Однак, науковий інтерес югославських вчених до українців був завжди помітний. В країні серед гуманітаріїв формувалися школи славистів. Існували об'єктивні чинники, які мали б сприяти розвитку таких напрямів досліджень. По-перше, належність до слов'янської спільноти, яка обумовила мовну,

релігійну та історичну близькість. По-друге, комуністичні орієнтири, на яких базувалася ідеологічна система тогочасної України та СФРЮ, сприяли суспільно-політичному діалогу країн, а отже, і науковому інтересу один до одного як частини цього спілкування.

Попри це, тенденції розвитку славистики в Югославії після Другої світової війни і до її розпаду, як показав аналіз діяльності гуманітарних інститутів академії наук в усіх республіках СФРЮ, демонструє досить малий дослідницький інтерес до групи всіх гілок слов'ян, у тому числі до представників південнослов'янської спільноти, частиною якої

вони були. Певною мірою ситуація змінилася у 90-ті роки ХХ ст., про що йтиметься далі.

Одним з найбільших наукових осередків Югославії була Сербська академія наук і мистецтв (САНМ), в якій славистичні дослідження проводилися в суспільствознавчих відділах та інститутах академії. Що стосується україністики, то слід відзначити, що інтерес сербських вчених до українознавства був не менший, ніж, наприклад, до русистики. При дослідженні української історії, літератури, етнографії і т. д. сербські науковці вживали такі терміни, як «український», «руський» та «малоруський» як синоніми. Так, в Інституті літератури та мови один із провідних науковців Воїслав Йованович, рецензуючи у 1951 р. роботу М. Старицького «Сербські народні пісні», використовує вислови «малоросійська мова», «український письменник». Суттєво, що В. Йованович дає високу оцінку перекладам М. Старицького, зазначаючи, що його спроби значно точніші, ніж польського колеги Романа Зморського, який зробив аналогічний переклад польською мовою [17, с. 120–121].

Етнограф Мірош Кічович на початку 1950-х р. вивчав вплив українських традицій на становлення сербського різдвяного вертепу як важливої складової народної драматургії. Вчений підійшов до дослідження досить ґрунтовно. Він прослідкував також різдвяні звичаї й інших слов'янських народів. Однак дійшов висновку, що сербський вертеп має найбільше спільного з українською шопкою. Саме ці дві версії різдвяної вистави, зазначає М. Кічович, більше ніж в інших народів наповнені сатирично-гумористичними елементами [18, 142–144]. Зауважимо, що дослідник у своїй роботі використовував лише терміни, похідні від слова «український», а також виокремлював українців з-поміж інших східнослов'янських народів.

Культурні контакти Сербії з українцями вивчав у 1960-ті роки Т. Радойчич. Науковець досліджував участь «освічених людей з Кам'янець-Подільська та Галичини» у становленні книгодрукування в Сербії протягом XV–XVII ст. [3, с. 272–274]. Їх запрошували вельможі зі Срему для складання і переписування книг. При етнічному визначенні переписувачів Т. Радойчич не використовує терміни «українці», «малороси» чи «росіяни». Він вважає за доцільне вжити давню назву українців – «руські». До подібних питань у своїх дослідженнях у 60-ті роки ХХ ст. звертався Й. Скерлич. Учений писав про значення навчальних закладів Києва у розвитку книгодрукування в Сербії у XVIII ст. [22, с. 100–104].

Традицію дослідження культурних зв'язків Сербії та України у 1980-ті роки продовжив С. Маркович. Він зосередив свою увагу на вивченні тривалого відрізка таких контактів – починаючи від часів Київської Русі і закінчуючи кінцем ХІХ ст. С. Маркович робить висновок, що між Києвом і Сербією культурні відносини проявлялися в тому, що велика кількість сербів відправлялася до Києва та інших великих міст України для навчання. Найбільшої популярності у сербів, зазначає С. Маркович, користувалася Київська духовна академія, випускники якої ставали священиками і провідними культурними діячами на Балканах і в Україні. Так, Глігорій Терлаіч і Афанасій Стойкович були професорами у Харкові [15, с. 396–399]. Попри те, що С. Маркович у своїй роботі не використовує назву «Україна», він при екскурсі культурних зв'язків сербів з руськими землями аж до кінця ХІХ ст., згадує лише про українські міста та території, не відносячи сюди російських територій. Тобто топонім «Україна» він замінює на «Київська» чи «Руська земля», або коротко – Київ.

Провідним істориком Сербії ще з міжвоєнного часу вважається Міта Кістич, якого у 1953 р. удостоїли звання академіка Сербської академії наук і мистецтв. Його перу належать сотні робіт з історії сербського народу. До кола наукових інтересів М. Кістича входять питання про сербські поселення на українських землях, утворення там Нової Сербії та Слов'яносербії [12]. Також М. Кістич вивчав творчість українського вченого, першого ректора Київського університету М. Максимовича [13, с. 62–72].

В інститутах суспільствознавчого відділу САНМ вчені не займалися історією, філологією чи етнографією лише одного слов'янського народу. Як правило, та чи інша слов'янська народність ставала предметом дослідження, коли питання вивчення перехрещувалися з сербською чи чорногорською проблематикою, що характерно і для досліджень з українознавства. А декларування комуністичними політиками СРСР та СФРЮ споконвічної російсько-сербської дружби не знайшло масового віддзеркалення у наукових інтересах сербських вчених часів соціалістичної Югославії. Зокрема, М. Ристич, аналізуючи діяльність архимандрита Спірідона Філіпович-Сундевича в Петербурзі, називає його русофілом і захисником російських інтересів у Сербії [7, с. 188].

Свого часу російсько-сербські стосунки вивчав В. Вучкович, який досліджував дипломатичну діяльність І. Мариновича у Петербурзі у 1876 р. [8, с. 428]. Н. Шкеревич працював над темою «Зв'язки Чорногорії та Росії у першому десятилітті ХХ ст.» [9, с. 88]. Ще з 50-х років ХХ ст. російсько-сербськими політичними контактами займався Бранко Павічевич. Упродовж 50–70-х років він двічі працював у московських архівах і бібліотеках. Наприкінці 1950-х років досліджував тему «Відносини Росії з югослов'янськими землями у XVIII–XIX ст. ст.» [8, с. 428]. У 1973 р. після відраджень до СРСР видав працю «Документи із російських архівів» [10, с. 326]. Загалом авторству Б. Павічевича належить найбільша кількість праць з російсько-сербських відносин.

Російські колеги пробували стимулювати у сербських науковців інтерес до русистики. Судячи з тем, які вони пропонували разом досліджувати, ця ініціатива не обійшлася без втручання партійного керівництва СРСР. Зокрема, у 1973 р. з Москви надійшли наступні пропозиції для спільного вивчення: «Росія і національно-визвольна боротьба югославських народів», «Політичні, революційні і культурно-історичні зв'язки народів СРСР і Югославії», «Російсько-сербські відносини у другій половині XVIII – на поч. ХІХ ст.», «Радянський Союз і національно-визвольна боротьба Югославії у період Другої світової війни» та ін. Кожна із запропонованих тем визначально демонструвала домінування російського чи радянського. Аналіз звітів вчених Сербської академії наук і мистецтв за 70–80-ті роки свідчить, що інтерес був проявлений лише до теми «Російсько-сербські відносини у другій половині XVIII – на поч. ХІХ ст.», з якої ми вже згадували кілька праць сербських дослідників, до того ж частину з них сербські науковці розробляли ще до пропозицій з Москви.

Науковий інтерес сербських вчених до західної гілки слов'ян теж мав свою специфіку. Наприклад, вивчали їхню історію в контексті світової історії, а не лише у відносинах із сербами. Так, професор Ж. Гойке досліджував польську культуру та її місце в Європі [8, с. 528]. Сербські філологи упродовж 50–80-х років працювали над виданням багатомовного чесько-польсько-сербо-хорватського словника. Хоч досліджень про західних слов'ян було мало, однак, судячи

зі звітів сербських вчених про відрядження, науковці часто спілкувалися з колегами на міжнародних наукових форумах, як у містах своїх держав, так і за кордоном. З українськими вченими у такий спосіб співробітники Сербської академії наук і мистецтв зустрічалися досить рідко.

Як зазначалося вище, у 1990-ті роки ситуація зі славістикою в Сербії почала набирати нових рис. Крах комуністичної ідеології, якою керувалося керівництво СРСП та СФРЮ у розбудові внутрішнього устрою держав та їхніх зовнішньополітичних орієнтирів, відразу відбився на тематиці наукових досліджень гуманітаріїв. Сербські вчені майже повністю перестали досліджувати східну гілку слов'ян, оскільки відпала потреба в демонстрації «споконвічної дружби» між слов'янськими народами Радянського Союзу та Югославії.

Не одразу сербські дослідники змогли скористатися паростками свободи у своїй професійній діяльності, оскільки міжетнічні конфлікти, які мали місце на пост-югославському просторі упродовж останнього десятиліття минулого століття, створили низку проблем і обумовили певні застійні явища в дослідній діяльності. Нерегулярними були випуски наукових видань САНМ, рідко виходили монографічні дослідження, але робота тривала, оскільки з другої половини 90-х років почали видавати одну за одною праці, словники та ін.

Тоді ж змінюється не тільки тематика досліджень суспільствознавчого спрямування, але й спостерігаються модерні методи організації наукового процесу в Сербії. Окрім роботи в інститутах академії, частина вчених почала працювати над проектами, грантами, які виконувалися при САНМ упродовж кількох років і, як правило, академією ж фінансувалися. Публікації того часу демонструють зростання інтересу до славістики. Однак, не до всіх груп слов'ян проявляли однакову увагу сербські дослідники. Філологи більше цікавилися західною гілкою, а історики – південною групою слов'ян. Майже зовсім не займалися вивченням східних слов'ян.

У 1996 р. Інститут мови і літератури видав чесько-сербський і польсько-сербський словники [16, с. 196–213]. За час існування САНМ це було перше видання такого характеру. Словники стали результатом півстолітньої праці чималої когорти філологів академії. При Інституті історії з середини 1990-х років виконували низку проектів, які вивчали історію югослов'янських народів. Так, під керівництвом академіка Фанула Папазоглу працювали над проектом «Етнографічні джерела з античної історії Македонії» [16, с. 196–213]. До роботи залучили й македонських вчених, зокрема, Елеонору Петрову – директора Археологічного музею в Скоп'є. Тема проекту була показовою. Вона співпала з боротьбою македонців за визнання державної незалежності Республіки Македонія. САНМ тим самим продемонструвала свою підтримку і право македонців на розбудову власної країни. Серед усіх республік колишньої Югославії, Македонії довелося пройти найдовший шлях визнання державності через претензії Греції до назви країни, які нерегульовані й нині.

Також при Інституті історії почав працювати відділ історії Боснії і Герцоговини, який очолив академік Мілорад Екмечич [16, с. 196–213]. В інших підрозділах Інституту спрямували свої дослідження на вивчення історії народів югослов'ян. Так, у відділенні з Візантології, окрім інших, були теми: «Історія Візантії та візантійсько-югослов'янські зв'язки», «Візантійські джерела з історії народів югослов'ян» та ін. [16, т. 104, с. 256]. У рамках цих тем дослідники намагалися виокремити історії кожного народу, які населяли югослов'янські землі. Уже не сповідувалася ідея югославізму, культивована в комуністич-

ній Югославії, де науковці мали «писати» спільну історію для всіх народів СФРЮ.

Славістичні дослідження 1990-х років в САНМ характеризуються тим, що, попри вивчення інших слов'янських народів, паралельно багато уваги приділяється дослідженням власної історії. Так, з 1997 р. сербські вчені під керівництвом академіка Владіслава Поповича працювали над проектом «Історія слов'ян і сербська культура IV–IX століть» [16, т. 104, с. 256]. Академік Мілутіч Гаришанин керував проектом «Античні некрополі в Сербії і Чорногорії». У проєкт «Балканістика» серед інших вчених до досліджень були залучені науковці з Болгарії для вивчення питань спільного минулого болгарського та сербського народів. Керівництво роботою здійснював член-кореспондент Нікола Тасич [16, т. 104, с. 256]. Завдання цього проєкту полягало у вирішенні спірних моментів болгарсько-сербських відносин, якими була насичена спільна історія народів.

Хорватські вчені у 50–80-х роках ХХ ст., на відміну від сербських науковців, не проявили такого великого інтересу ні до славістики, ні тим більше до українознавства. З-поміж славістичних досліджень можна назвати праці Л. Діка і Р. Петровича. Зокрема, Л. Дік писав про чехословацько-югославські відносини, що розвивалися упродовж 1935–1939 рр. [1, с. 111–207], Р. Петрович – про становлення історичного права БіГ під впливом Франко Рашки [4, с. 217–225]. Показовою подією в контексті нашої проблематики був міжнародний форум, присвячений Другій світовій війні, який у 1975 р. організувала Югославська академія наук у Загребі. З боку югослов'янських вчених та науковців з інших слов'янських країн не було жодного виступу про радянську місію у визволенні Центрально-Східної Європи. Ці питання, звичайно, порушили науковці з СРСП*. Їхні доповіді демонстрували «провідну роль» Радянського Союзу у визволенні Європи від фашистської загрози, тоді як інші виступаючі акцентували увагу на житті підпілля, руху опору, повоєнній відбудові і т. д. [6]. До найуспішніших спільних наукових проєктів викладачів вишів-партнерів слід зарахувати підготовку українсько-хорватського словника (обсягом 698 с.), який було видано у 1979 р. під редакцією професора Київського університету А. Коваль та професора Загребського університету А. Менац.

Найкращі економічні досягнення югославської республіки Словенії не знайшли відображення на становленні в її науковому товаристві школи славістів. При Словенській академії наук і мистецтв історичними дослідженнями займався Інститут опису словенського народу. Теми, які вивчалися співробітниками інституту, стосувалися історії, етнографії, культури, традицій словенського народу та його місця у європейській історії [5]. Інші інститути гуманітарного напряму теж займалися питаннями словенознавства. Якщо мова йшла про взаємовпливи чи взаємозв'язки, то вивчався, як правило, західний вектор – німецький, італійський, угорський, виплеканий давніми історичними зв'язками словенців з цими народами та багатолітнім перебуванням в Австро-Угорській імперії.

Історичне минуле знайшло своє віддзеркалення на дослідженнях македонських вчених. Славістичні розвідки науковців Македонської академії наук і мистецтв були присвячені спільним сторінкам минуло македонського та болгарського народів [2, с. 204–210]. Приділялася увага колишнім

*В. А. Наумов виступив з доп.: «Тенденції радянської історіографії про Велику Вітчизняну війну», Г.А. Куманев – «Вклад Радянського Союзу у розгром фашистської Німеччини».

дипломатичним зв'язкам Македонії з Російською імперією [14, с. 171–172]. Загалом, у Македонії формувалася кваліфікована школа славистів. Підтвердженням цього є той факт, що весною 1974 р. при МАНМ під керівництвом Божидача Відоєскі працювала Комісія зі славистичної термінології від Міжнародного комітету зі славистики [23, с. 20]. У роботі комісії брали участь вчені з СРСР, Чехословаччини, НДР та СФРЮ. Темою зібрання стало редагування словника славистичних ономастичних термінів. І хоча працю видали через десять років [19], вона донині залишається єдиною публікацією з такого напрямку.

Македонські вчені були активними учасниками різних міжнародних форумів, присвячених проблемам славистики. Упродовж 70–80-х років ХХ ст. щороку вони кілька разів на рік працювали в подібних зібраннях. Так, у 1975 р. Блаже Конескі брав участь у роботі Міжнародної комісії зі слов'янської мови і літератури у Кракові та Міжнародній комісії зі славистики у Берліні. Академік Харалампіє Поленаківік працював у Міжнародній комісії з історії славистики в Празі, Млатко Петрушевскі – у VI міжнародному колоквиуму зі славистики у Швейцарії і т. д. [21, с. 22–23]. Досить часто тільки македонські вчені на аналогічних міжнародних зустрічах презентували наукову громадськість СФРЮ, що, з одного боку, говорить про їх значний інтерес до проблем славистики, з іншого – про їхній внесок у надбання славистики в цілому.

Така увага до славистики македонських дослідників не була втрачена у складні 1990-ті роки. Серед нових напрямів, які стали вивчати в МАНМ, була тема «Росія і Македонія: співпраця у політичному житті та культурі» [20]. Та вагомим частка досліджень у ті часи присвячувалася питанням історії походження македонського народу, його мови, традицій і т. д., що стало актуальним в період відродження македонської державності після розпаду Югославії.

Загалом, українознавство серед югослов'янських вчених у другій половині ХХ ст. в республіках колишньої Югославії розвивалося по-різному. Не завжди легко віднайти політичні, економічні чи інші чинники, котрі б впливали на формування школи славистики у науковому середовищі югослов'ян. Досить часто домінував людський фактор у становленні наукового інтересу до українства. Тішити той факт, що питання вивчення історії, філології, етнографії українців були предметом дослідження балканських слов'ян, і нині ми можемо скористатися позитивним досвідом наших попередників

у пробудженні наукового інтересу до українознавства серед вчених нових незалежних держав, які розвиваються на просторах колишньої Югославії.

1. Deak L. Čehosločko-jugoslavenski odnosi 1935–1939 / L. Deak // Zbornik historiskog institute Jugoslavensk Akademije u Zagrebu. – Vol. 10. – Ur. Ljubo Boban. – Zagreb.: JAZU, 1980. – S. 111–207. 2. Југословенко-булгарска сарадња током другог светског рата у борби против фашизма // Југ. истор. часопис. – Скопје, 1969. – № XIX. – Ч. 4. – С. 204–210. 3. Радојичић Ђ. Јужнословенско-руске културне везе до почетку XVIII века / Ђ. Радојичић // Зборник Матице српске за књижевност и језику. Београд, 1966. – Књ. 13. – Св. 2. – 272–274. 4. Petrović R. Franjo Račko istorijskom pravu na Boznu I Hercegovinu / R. Petrović // Zbornik historiskog institute Jugoslavensk Akademije u Zagrebu. – Vol. 9. – Ur. Ljubo Boban. – Zagreb.: JAZU, 1979. – S. 217–225. 5. Poročilo o delu Akademije // Letopis Slovenske Akademije znanosti in umetnosti. 1960. Zalozila SAZU v Ljubljani, 1961. – № 11. – 127 s.; Poročilo o delu Akademije // Letopis Slovenske Akademije znanosti in umetnosti. 1964. Zalozila SAZU v Ljubljani, 1965. – № 15. – 182 s. 6. Snage i putovi rata i mira. Znanstvena konferencija u povodu 30. obljetnica završetka drugog svijetskog rata. Zagreb. 8–13 rujna 1975. – Zagreb, 1978. – 808 s. 7. Историјски институт // Гласник. Српска академије наука. – Београд, 1957. – Књ. IX. – Св. 2. – С. 180–190. 8. Историјски институт // Гласник. Српска академије наука. – Београд, 1958. – Књ. IX. – Св. 4. – С. 420–432. 9. Историјски институт // Гласник. Српска академије наука. – Београд, 1959. – Књ. XI. – Св. 1. – С. 82–90. 10. Историјски институт // Гласник. Српска академије наука. – Београд, 1958. – Књ. IX. – Св. 4. – С. 270–282. 11. Кустућ М. Један извештај о српским насељима у Русији уочи стогодишњице 1752–1852 / М. Кистић // Гласник историског друштва у Новом Саду, 1929. С. 108–110. 12. Кустућ М. Српска насеље у Русији Ново Србија и Славеносрбија / М. Кистић // Српски етнографски зборник Српске краљев. академије. – Београд, 1923. – Књ. XXXVI. – 137 с. 13. Кустућ М. Михайло Максимовић, сатири чар наше друштва XVIII века / М. Кистић // Зборник Матице Српке за књижевност и језику. – 1953 – С. 62–72. 14. Македонские переселены и формирование македонского полка в России в XVIII веке. Македония и македонцы в прошлом. Институт за национални историја. – Скопје, 1870. – С. 171–172. 15. Марковић С. Ж. Связи Киевской Руси с сербами / С. Ж. Марковић // Славянские культуры и мировой культурный процесс. Материалы международной научной конференции. ЮНЕСКО. – Минск.: «Науки и техника», 1985. – С. 396–399. 16. Одељење језика и књижевности // Годиншњак. Српска академије наука. 1996. – Београд, 1997. – Т. 103 – С. 196–213. 17. Одељење литературе и језику // Гласник. Српска академије наука. – Београд, 1951. – Књ. III. – Св. 1. – С. 120–132. 18. Одељење литературе и језику // Гласник. Српска академије наука. – Београд, 1950. – Књ. II. – Св. 1. – С. 142–152. 19. Основен систем и терминологија на словенската ономастика. Македонска академија на науките и зметностите. – Скопје, 1985. – 414 с. 20. Отделение за општествени науки // Летопис 1994. Македонска академија на науките и зметностите. – Скопје, 1994. – С. 62. 21. Работа на отделенијата, одборите и комитете // Летопис 1975. Македонска академија на науките и зметностите. – Скопје, 1976. – С. 22–23. 22. Скерлић Ј. Српска књижевност у XVIII веку / Ј. Скерлић // Сабране дела. – Београд, 1966. – Књ. 9. – С. 100–104. 23. Собранија, собираи и предавања // Летопис 1974. Македонска академија на науките и зметностите. – Скопје, 1975. – С. 20–34.

Середа Сергій

Українські еліти вчора і сьогодні

Автор розглядає особливості становлення і розвитку п'яти поколінь української еліти у зв'язку з їхньою участю у процесах державотворення.

The author considers peculiarities of formation and development of five generations of Ukrainian Elite in their connection with the processes of state's building.

Історія українських еліт, покликаних забезпечити цілісність політичного простору та етнічної самоідентифікації українського народу, нерозривно пов'язана з розвитком державотворчих процесів в Україні. Її перша генерація сформувалась ще за доби Київської Русі й активно діяла на політичній арені приблизно до кінця XVI ст.; наступна – козацька – була основним носієм національної самобутності від початку XVII до другої половини XVIII ст.; третя – бездержавна, але сповнена віри у власний народ, склалась приблизно в середині XIX ст. і була розгромлена більшови-

ками під час національно-визвольних змагань українського народу 1918–1921 рр.; четверта – радянська – протрималась у вигляді партноменклатури аж до розпаду СРСР; п'ята – розпочала формуватись в роки незалежності [2, с. 17–18].

Згідно з історичними джерелами, найвищий щабель соціальної ієрархії Київської Русі посідали представники численних відгалужень скандинавської династії Рюриковичів – нащадки великого київського князя Ігоря та його дружини Ольги, які уже в другій половині X ст. повністю слов'янізувались. Вони володіли вищою військовою,